

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата історичних наук, доцента кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Синявської Олени Олександрівни

на дисертаційну роботу **Коробчук Анни Сергіївни**

«Історія жіночої освіти на півдні України у XIX – на початку XX ст.:

Одеський інститут шляхетних дівчат»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Актуальність теми роботи. Рецензоване дисертаційне дослідження присвячене актуальній темі. Однією із головних складових розвитку суспільства був і є стан освітньої системи. Серед проблем вивчення системи освіти чільне місце посідають тенденції та особливості розвитку жіночої освіти як однієї із важливих складових функціонування модерного суспільства та формування нової ментальності у XIX – на початку XX ст. Про це дисертантка переконливо говорить у вступі роботи. В межах Наддніпрянської України у зазначений період інститути шляхетних дівчат функціонували в Харкові, Києві, Полтаві, південний регіон був представлений інститутами в Керчі та Одесі. Одеський інститут шляхетних дівчат існував понад століття, офіційною датою заснування вважається 1829 рік (саме у цей рік затверджено статут навчального закладу).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення. Зміст дисертаційної роботи відповідає меті та завданням, визначеним дисертанткою. Для розкриття теми залучено значний пласт друкованих джерел, архівних документів та дослідницької літератури. Методи дослідження спрямовані на виконання поставлених завдань. Продуманою є архітектоніка роботи. У першому розділі наведено огляд дослідницької літератури, яка присвячена історії жіночої освіти в Україні загалом та історії Одеського інституту шляхетних дівчат зокрема, аналізується джерельна база та методологія дослідження. Позитивно, що крім традиційних методів історичного дослідження, дисертантка опанувала і модерну методологію. Другий розділ, на нашу думку, є ключовим у роботі: аналізуються передумови заснування інституту шляхетних дівчат, визначаються основні віхи в його історії, джерела фінансування та управління закладом. Особливої уваги заслуговує дослідження історії будівель інституту, які були зведені за проектами відомих архітекторів і збережені до наших днів. У третьому розділі висвітлюється організація освітнього процесу в інституті та специфіка навчання в окремі періоди функціонування закладу. Четвертий

розділ розкриває особливості повсякдення вихованок інституту та долю найбільш відомих випускниць. Для розкриття цього розділу було залучено спогади вихованок інституту, що дозволило висвітлити вказані питання досить повно і колоритно. У висновках наводяться результати дослідження, додатки ілюструють і подекуди доповнюють основний зміст роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Положення та висновки дисертаційної роботи мають високий ступінь обґрунтованості. Наукові результати, отримані у роботі, відповідають поставленим дослідницьким завданням. Теоретичні узагальнення й результати дослідження знайшли відображення в чотирьох публікаціях дисертантки у фахових виданнях України та в публікації тез доповідей на конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів апробована у виступах на шести наукових конференціях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає науковому напрямку кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Вона виконана в рамках двох планових кафедральних тем: №161 «Український Південь: історія, тексти, історична пам'ять» (2016-2022, № державної реєстрації 0116U008034) та №325 «Формування модерного суспільства на півдні України у світовому контексті: витоки, тенденції, феномени» (2022-2026, № державної реєстрації 0122U200054).

Наукова новизна рецензованої дисертаційної роботи заключається, на нашу думку, в трьох складових: 1) в комплексному дослідженні діяльності Одеського інституту шляхетних дівчат із залученням архівних джерел, 2) у визначенні періодизації в історії інституту та 3) у включенні до цієї періодизації історії навчальних закладів, на базі яких інститут і був створений (так званий період передісторії інституту).

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали та висновки дисертації мають вагоме практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у освітній та екскурсійній діяльності. Широке охоплення фактичного матеріалу в основному змісті роботи може бути використане для подальшого розвитку наукової проблематики в галузі історії освіти, гендерної історії, краєзнавчих досліджень.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота є повністю самостійним і обґрунтованим дослідженням, випадків порушення академічної доброчесності (плагиату, фабрикації чи фальсифікації фактів) нами не було виявлено. Робота перевірена на відсутність (наявність) академічного плагиату автоматичним сервісом пошуку плагиату Unicheck, оригінальність роботи складає 92,75%.

До побажань та зауважень можна віднести:

- 1) Побажання обґрунтувати хронологічні межі в історії інституту, визначивши чіткі критерії. Так, другий період дисертантка окреслює 1829-1856 роками, але чому саме 1856 рік вказано як рубіжний – незрозуміло (це міг би бути і 1857 рік – рік повернення інституту в Одесу з евакуації); недостатньо обґрунтованим, на нашу думку, є 1914 рік як завершальний рік третього і одночасно початковий рік четвертого періоду.
- 2) Потребував би більшого висвітлення заключний період в історії Одеського інституту шляхетних дівчат, адже це період глобальних суспільно-політичних перетворень, які мали вплив і на функціонування інституту.
- 3) У підрозділі 4.1 потребували би ретельнішого дослідження питання, пов'язані з чисельністю інституток у різні періоди його існування, соціальним та віковим складом дівчат, релігійною приналежністю тощо.
- 4) Недостатньо висвітленими є питання, пов'язані з функціонуванням Одеського інституту як складової загального комплексу освітніх закладів для дівчат в Наддніпрянській Україні: чим він відрізнявся, наприклад, від такого ж інституту в Києві чи Полтаві? Чи підтримувалися зв'язки між цими установами і які саме? У тексті є згадки, але поверхові.
- 5) Варто було би детальніше структурувати опрацьовані та використані у дослідженні друківані джерела, виділивши окремо документи та матеріали, нарративні джерела (зокрема, спогади), навчальну літературу тощо. Тим більш, що в першому розділі роботи таке структурування застосоване під час аналізу опрацьованих джерел.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Висновки щодо дисертаційної роботи. Таким чином, можна зробити висновок, що всі завдання дисертації виконані на належному науковому рівні. Проведене дисертанткою дослідження та його висновки відповідають темі, меті та завданням, що дає підстави для позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Робота має наукову новизну, є завершеним та самостійним дослідженням.

Вважаємо, що дисертація Коробчук Анни Сергіївни на тему «Історія жіночої освіти на півдні України у XIX – на початку XX ст.: Одеський інститут шляхетних дівчат» виконана на належному науковому рівні, повністю відповідає вимогам «Положення про здобуття наукового ступеня

доктора філософії в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова» (нова редакція), затвердженого наказом ректора №2874-18 від 19 грудня 2023 р., та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., №44 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №341 від 21 березня 2022 р. та №502 від 19.05.2023 р. Дисертація може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки») у спеціалізованій вченій раді, а Анна Сергіївна Коробчук заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

22.01.2024.

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України та
спеціальних історичних дисциплін
факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова

О. О. Снявська

